

*Akıncılığın Türk kültür ve edebiyatına katkıları**

Mustafa İsen
Başkent Üniversitesi, Ankara

Şi're aks ettirebilseydim eğer dinlerdin
Yüz fetih şi'ri okundukça çelik tellerden

Y. Kemal

Bir askeri tabir olan akıncılık, bilindiği gibi Osmanlı hafif süvari birliklerine verilen isimdir. Başlangıçta daimi süvari ve piyade askerlerinin teşkiline kadar Osmanlı'nın temel askeri gücünü akıncılar teşkil etmiş, Evrenos Bey'in (ö. 1471) katkıları ile sistem bir ocağa dönüşmüş, Yeniçeri ocağı kurulunca da görevleri sadece hudut boylarıyla sınırlı kalmıştır.

Akıncılar, özellikle Rumeli'de serhat boylarına yakın yerlerde otururlar ve genellikle yaz aylarında zaman zaman düşman topraklarına akınlar yaparlardı. Geçimleri, düşmandan aldıkları ganimetle sağlanırdı. Akıncı kumandanlarını devlet tayin etmekle birlikte bu görevler hemen daima Mihal, Evrenos, Turhan, Yahyalı ve Malkoçoğlu gibi meşhur akıncı ailelerine verilmişti. Bu yüzden akıncılar Mihalli, Turhanlı ve Malkoçoğlu akıncıları gibi mensup oldukları kumandanların adlarıyla anılırlardı. Genellikle soylu bir aileden gelen beylerin etrafında toplanmış olan akıncıların üzerinde yöneticilerin nüfuzu mutlaklı. Onun sevdiği sevilir, düşmanı herkesin düşmanı olurdu.

Akıncılar kale muhasarası gibi işlerle meşgul olmazlar, kitle halinde düşman topraklarına dalar, yol kavşağı, geçit ve köprü gibi yerlerde bölüklere ayrılırlardı. Akıncı fedailerinden olan serdengeçtiler kuşatılmış kalelere girer, dalkılıçlar ise düşman içerisine dalarlardı. Bunlar çoğu kez bile bile

* *Türkiye Günlüğü* 49 (1999), 80-86.

ölüme giderlerdi. Çünkü bu dönemde idealize edilen akıncı, savaşta her türlü zorluğa göğüs geren, icabında gözünü kırpmadan ölüme giden savaşıydı.

İlk bakışta böyle özellikler taşıyan bir askeri sınıfın edebiyatla doğrudan doğruya nasıl ilgili olabileceği kuşkuyla karşılanabilir. Oysa meselenin bir de hemen göze çarpmayan ve bir kaç bakımdan edebiyatla ilgili olan yönü vardır.

Doğusu ve Batısı ile Ortaçağ'da yaşanan hayatı *bezm* ve *rezm* olarak ikiye ayırarak anlatmak mümkündür. Burada rezm kelimesini, savaş ya da savaşa hazırlık, bezmin ise eğlence, daha geniş bir tabirle barış döneminde yaşanan rahat hayat manasına kullandığımızı ifade edelim. Batı edebiyatındaki Romanslara karşılık bizim edebiyatımızdaki gazeller bezm dünyasını anlatan örneklerdir. Yaşanan hayatın aksine Klasik edebiyatımızda savaş halini anlatan eserlerin azlığı dikkat çeker. Oysa milletimizin müslüman olmadan önceki konumunu en iyi anlatan alp tipinin özelliği, rezmi gündelik hayatın en önemli ögesi olarak kabullenmekti. Toplumumuz müslüman olduktan sonra da alp tipini gazi tipine dönüştürerek özellikle başlangıçta Battalname ve Danişmentname gibi eserlerle bu tipi islamileştirerek yaşatmaya devam etti. Osmanlı devletinin kuruluşunu izleyen yıllarda özellikle Rumeli'deki akınları anlatan eserler, türün daha sonraki devredeki devamı oldu.

Meselenin bu boyutunun da ötesinde bir farklı uygulama daha vardır ki o hususiyet akıncılığı da kültürü koruyup gözeten önemli bir müessese haline dönüştürmüştür. Bilindiği gibi Orta Çağ edebiyatlarında saray, Tanpınar'ın (1985: 5) ifadesiyle aydınlığın ve feyzin kaynağı muhteşem bir merkeze, hükümdara, onun cazibesine ve iradesine bağlıdır. Her şey onun etrafında döner. Ona doğru koşar. Ona yakınlığı nispetinde feyizli ve mesuttur. İşte saray istiaresi etrafında dönen Orta Çağ hayatı, onun yaptığı hemen her şeyi kendi şartları içinde taklit ederek yaşantısını idame ettirme gayreti içinde idi. Bu yüzdendir ki çok eski çağlardan beri genel anlamda güzel sanatlar, ama özellikle de şiir, ölen ve öldüğü için mâbûdlar arasına karışan eski ve yeni reislerin vasıflarını övme görevi üstlenmiştir. Yine bu yüzdendir ki en küçük bir liderin maiyetinde bile başlangıçta çok sayıda şair mevcuttu.

Osmanlı devlet geleneği de bu yapıyı büyük ölçüde sürdürdüğü için sanat devlet ilişkisini de aşağı yukarı aynı yapılanma içinde devam ettirmiştir (İsen 1997: 284). Sözü edilen geleneksel yapıda yöneticinin önde gelen görevlerinden biri de bilim ve sanatı korumaktır. İşte devlet merkezinde padişahın bulunduğu saray böyle bir rol üstlenince, ona benzemeyi ilke edinmiş daha alt düzeydeki yöneticiler de kendi konumlarıyla mütenasip başka merkezler oluşturmuşlardır. Bu anlamda devlet ileri gelenlerinin konakları, İs-

tanbul dışında şehzade vali olarak görev yapan şehzadelerin sarayları, beylerin konakları sanatın himaye edildiği yerler olagelmıştır (geniş bilgi için bk. İpekten 1996). İşte yazımızın başında ifade ettiğimiz akıncı aileleri olan Mihaloğulları, Turhanlılar, Yahyalılar ve Malkoçoğulları birer yönetici olarak çevrelerinde daha çok şair olmak üzere çeşitli sanatçıları bulundurmaya özen göstermişler, böylece akıncılık aynı zamanda kültür ve sanatı besleyen önemli bir kaynak özelliği kazanmıştır. Burada gözden kaçan bir hususu daha vurgulamakta yarar var: Sözü edilen bu akıncı beyleri her ne kadar serhat bölgelerinde yaşamakta ve hayatlarını akıncılıkla sağlamakta ise de sonuç olarak bunların her birinin kendi konumlarına göre birer merkezi, bir başka ifade ile İstanbul modeline göre tertibe edilmiş bir başkentleri bulunmaktaydı. Nitekim bu ailelerin önde gelenlerinden olan Evrenosoğulları Vardar Yenicesi'ni, Mihaloğulları Plevne'yi, Turhanlılar ise Mora'yı kendileri için merkez seçmişlerdi. Seçilen bu merkezler, hiç kuşkusuz onların faaliyet alanlarına yakın yörelerdi. Beyler, akıncılarda elde ettikleri ganimeti akıncı gaziler arasında paylaştırdıktan sonra önemli bir kısmını da bir nevi kültürel alt yapı olarak yatırıma dönüştürmekte, bilime ve sanata destek olacak iş ve kişilere de pay ayırmakta idiler. Bu bakımdan Evrenosoğulları'nın merkezi olan Vardar Yenicesi çok dikkate değer bir örnek olarak karşımızda durmaktadır. Günümüzde Yunanistan sınırları içinde Giannitsa adını taşıyan ve hafızalarımızda kaybolup gitmiş Selanik yakınlarındaki bu küçük kasaba, ilk bakışta bilinen klasik kültür merkezi kalıplarıyla izah edilemeyecek farklı bir yapı sergilemektedir. Şehir, önemli bir güzergah üzerinde değildir. Ciddi bir medrese geleneğinden de mahrumdur. Bu durumda kültür merkezi özelliği taşıyamaması gerekir. Oysa şehir Osmanlı kültür coğrafyası içinde en çok şair yetiştiren yöreler sıralamasında on beşinci sırada yer almaktadır. Vardar Yenicesi bu özelliğini sadece Evrenosoğulları ailesine borçludur. Buraya 1430'lu yıllarda önce kalabalık Türkmen grupları iskan edilmiş ve akıncılarla şehir, önemli bir askeri merkez haline gelmiştir. Evrenosoğulları ailesi daha sonra şehir ve çevresinde pek çok vakıf kurarak burayı aynı zamanda bir kültür merkezi haline getirmeye gayret etmişlerdir. Evrenosoğulları ailesi Rumeli'nin ilk vakıf kurucularındandır (Basar 1995: 541; Öztuna 1996: 655).

Bu vakıflar aracılığı ile bölgeye yeni bir düşünce, hayat anlayışı ve medeniyet gelmiş, camilerin yanında ve onlarla iç içe eğitim öğretim merkezleri teşekkül ettirilmiş, daha sonra medreseler ve tekkelerle birlikte şehrin kültürel alt yapısı oluşturulmuştur. Şehir, coğrafi konumunun kendisine sağladığı olumlu imkanlar, ya da bağlı olduğu uygarlığın kendisine olan ihtiyacı

doğrultusunda siyasi ve ekonomik açıdan gelişip serpilirken sözü edilen bu kültürel kurumlarla da yeni kimliğini kazanmıştır.

Kuşkusuz kurumların kendi başlarına böyle bir kimlik oluşturmaları mümkün değildir. Onlara ruh verecek ve hayatiyet kazandıracak olanlar insanlardır. Rumeli fetihlerinde en büyük rol kendilerine ait olan ve 16. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı devletinin en önemli vurucu gücü akıncı beyleri, İstanbul'daki merkezi kendilerine model alarak taşrada kendi konumlarına uygun olarak oluşturdukları küçük başkentlerde, yukarıda ifade edildiği gibi, İstanbul'daki sarayı model alan bir yapılanmaya gidiyorlardı. Serdengeçti akıncılar yanında, özellikle onları gazaya teşvik edecek, gaziliğin ve şehitliğin faziletlerini nakledecek, kısacası onları şarj edecek, moral verecek bir başka ifade ile kendilerini ruhen besleyecek kişilere ihtiyaç vardı. Medreselerde yetişmiş, işin daha çok zahiri tarafıyla ilgili bilginler bu rolü yerine getiremezdi. Bu işi, kışın kışlaklarda, baharla birlikte ise akıncılarla birlikte coşup taşan yarı meczup ermiş şairler, dahası Anadolu'nun tamamlanan fetihiyle artık faaliyetlerine Rumeli'de devam etmekte olan Horasan erenleri yerine getirebilirdi. Kısacası akıncıların nasıl kendilerini çekip çevirecek komutanlara ihtiyaçları varsa, bu konumdaki insanları yetiştirecek kurumlarda da mihver şahsiyetler olmalıydı. İşte Vardar Yenicesi'nde dikkatimizi çeken bu nitelikteki isim, vahdet-i vücûd düşüncesini Anadolu'ya getirenlerden biri olan Şeyh Abdullah-ı İlähî'dir (ö. 1491).¹ Akıncı beyi Evrenoszade Ahmed Bey'in, sözünü ettiğimiz fonksiyonları yerine getirmek üzere ısrarla Yenice'ye getirdiği İlähî, bu şehirde yaşayan aydınları tesiri altına alıp hepsine ortak özellikler kazandıran bir merkez şahsiyet olmuştur. Alem-i tekliften bile âzâde tavırlar, samimi ve derinliği olan bir ruh, hep yükseklerde gezen ve kayıt tanımayan bir aldırılmaz tavırla yetiştirilen bu şairler, hür bir derviş duyarlılığı içinde bu kez sahip oldukları birikimi, gaza heyecanını akıncılara aktarıyor, böylece bu tasavvufi hava hepsine kaynaklık ediyordu. Beyin himayesi ve şeyhin himmetiyle Yenice, 16. yüzyıl sonuna kadar çoğu Osmanlı devletinin asırlar boyu da oldukça tanınmış şairlerini yetiştiren önemli bir beldesi oldu. Hatta Yenice'de yetişen şairler, bir fabrikadan çıkmış standart mamuller gibi benzer özellikler taşımaktaydı. Din birliği üzerine kurulan büyük medeniyetlerde bu manzara karşılaşılan bir özellik olmakla

1. Abdullah İlähî, Simav'da doğdu. Öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra hocası Ali Tûsî ile birlikte Horasan yöresine gitti. Orada tasavvufa yöneldi. Anadolu'ya dönerek Simav'da irşat faaliyetlerine başladı. Sonra İstanbul'a ardından Vardar Yenicesi'ne gitti. Nakşibendi tarikatını Anadolu ve Rumeli'de yayılmasına öncülük etti. Vardar Yenicesi'nde öldü.

birlikte, İllâhî ile Vardar Yenice'li şairlerde bu ortak tavır, daha belirgin bir özellik kazanmıştı. Sözü edilen bu şairler şunlardır: Abdülgâni, Agehî (ö. 1577), Aşkî (ö. 1592), Derûnî (ö. 1650), Garîbî (ö. 1547), Günâhî (ö. 1670), Hayretî (ö. 1535), Hayâlî (ö. 1557), İllâhî, Mehmed, Râzî (ö. 1617), Râzî, Sıdkî, Selman (ö. 1564), Sırrî (ö. 1585), Şânî, Tâbî, Usûlî (ö. 1538), Yusuf-ı Sîneçâk (ö. 1564) ve Zârî (ö. 1517).² Görüldüğü gibi bu şairlerin tamamına yakını 16. yüzyılda yaşamıştır. Nitekim şehrin bu konumu, aynı yıllarda yaşamış biyografi ve seyahat yazarlarının da dikkatini çekmiştir. Şairlerin özel hayatlarına, sosyal ve psikolojik yönlerine dair değerli bilgiler veren Aşık Çelebi (ö. 1572), doğrudan olmamakla birlikte o dönem Yenicesi'ni bize tanıttaklar malumatlar sunar:

Rivayet ederler ki Prizren'de oğlan doğsa adından önce mahlasını korlar. Yenice'de doğan oğlan baba (veya papa yani ekmek) deyecek vakit fârisî söyler. Priştine'de oğlan doğsa dividi belinde doğar (Kılıç 1994: 482).

Bu bilgiler bize şehrin şiir ve edebiyat tarihi açısından önemli bir merkez olduğunu gösteriyor. Nitekim akıncılığın fonksiyonunu yitirmesiyle beslenme noktaları tıkanan şehir, kültür şehri olma özelliğini yitirmiş ve adeta edebiyat tarihinden silinmiştir. Bu durum sadece Vardar Yenicesi'nin de başına gelmiş değildir. Akıncılığın özellikle onların faaliyet alanı olan Rumeli'de kültürel gelişmelere ne denli önemli katkıda bulunduğunu daha iyi tespit edebilmek için Rumeli şehirlerinin yetiştirdiği şair kadrosuna bir 16. yüzyıla kadar, bir de bu yüzyıldan sonra şöyle bir göz atmak kafidir. Mesela Serez, yetiştirdiği 21 şairin 15 kadarını; Üsküp, yine yetiştirdiği 18 şairin 15'ini; Filibe ve Selanik 16'nın 11'ini; Prizren ve Priştine neredeyse tamamını 16. yüzyıl sonuna kadar yetiştirmişlerdir. Bu rakamlar, bize, Rumeli'de her şeyin yolunda gittiği dönemlerde devlet ileri gelenlerinin, bu arada akıncı beylerinin kültür ve sanata ne denli katkıda bulduklarını da açıkça göstermektedir.

İstanbul'da saray dışında bazı üst düzey devlet görevlilerinin saray ve konakları da şairlerin korunup gözetildiği yerler olmuştur. Taşrada ise bu görevi beylerbeyi ve sancak beyleri ile uç beyleri veya her merkezde hali vakti nispeten yerinde olan taşranın üst düzey görevlileri yerine getirmişti. Fakat burada unutulmaması gereken en önemli nokta, her konumdaki görevin farklı seviye ve konumda şair istihdam etmesi hadisesidir. Kendi çağının birinci sınıf şairleri, sarayda himaye edilirken, devletin diğer önemli kültür merkezlerinde ya ikinci sınıf, ya da önemli bir şair olmakla birlikte merkeze

2. Daha fazla bilgi için bk. İsen 1992.

ulaşma imkanı bulamamış dikkate değer şairler himaye edilmişlerdir. Taşrada ise daha çok aşık edebiyatı mensupları ile mahallinde önemli görülen ama merkez içinde kendilerine yer bulamayan adlar değerlendirilmişlerdir.

Bu anlamda değerlendirildiğinde akıncı beylerinin yanında istihdam edilen şairlerin de belli başlı özellikleri olmak gerekir. Bu sorunun cevabı için konuyla ilgili divan ya da mesnevilere göz atıldığında ilginç örneklerle karşılaşmaktayız. Akıncı beylerinin hayat hikayeleri ile ilgili elimizde doğrudan doğruya yazılmış yegane eser Sûzî'nin Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnamesi adlı eseridir. Nakşibendi tarikatı mensubu olan Sûzî (ö. 1524), Prizren'de doğmuş ve öğrenimini tamamladıktan sonra tasavvufa yönelmiştir. Daha sonra Mihaloğulları'ndan Plevne kolunu temsil eden Gazi Ali Bey (ö. 1500) ile tanışmış ve onun maiyetine katılmıştır. Kaynaklarda on beş bin beyit olduğu söylenen eserin elimizdeki kısmı 1795 beyittir (Levent 1956). Şair, ilginç benzetmelerle akıncılar hakkında dikkate değer bilgiler verdiği bu eserinde normal şairleri,

*Egerçi her kemâl ıssı keremden
Komiş bir nahl-i ter bâg-ı İremden
Kimi zülf-i Ayaza şâne urmuş
Dil-i Mahmûda miskin dâm kurmuş
Kimi zeyn eylemiş Azrâ izârın
Tağitmiş Vâmıkun sabr ü karârın
Kimi virmiş ruh-ı Leylîye tâbı
Düşürmüş taga Mecnûn-ı harâbı
Ki hüsnîyyât ü işkıyyât çokdur
Velî dilkeş gazavatnâme yokdur*

şeklinde tanımlar ve eseri türünde örnek yazılmadığını belirtirken (Baymak 1998: 75), akıncı şairleri ele aldıkları konuları da şöyle tarif eder:

*Hevesden ben de bir gülzâra irdüm
Gül ü nesrin dirürken anı gördüm
.....
Bu yolda nâgehan bir kâna irdüm
Aceb gencine-i pinhâna irdüm
Tolu yâkût u la'l ü dürr ü mercan
Dururdu mühriyile dahi pinhan
El urdumı dürcine küflin götürdüm
Cihâna dâmenin pür verd getürdüm
Nedür dîrsen bu kân vasf-ı gazâdur
Delîli rûşen-i necm-i Hudâdur
Nedür emr-i gazâ hükmi-î İllâhî
Nedür bâb-ı gazâ dinün penâhî*

Nedür kavî-i gazâ fi'l-i peyember
Nedür vâsf-ı gazâ âsâr-ı Haydar
Tirâz-ı râyeti innâ fetehnâ
Tarîk-ı mesleği innâ hedeynâ (Baymak 1998: 75-76)

Şair, akıncıların başka özelliklerini de eserinde uzun uzun anlatmakla birlikte bizi asıl ilgilendiren şey, şair olarak kendisine başka meslektaşlarından farklı bir rol biçmiş olmasıdır. Şairin burada nakşi tarikatına bağlı oluşunun da özellikle altını çizmek gerekir. Vardar Yenicesi'nde yetişen ve Evrenosoğulları'nın kahramanlıklarını anlatan bu şehir doğumlu şairlerin de tamamı tasavvufa mensup kişiler olup bir kısmı nakşi, bir kısmı ise bu yüzyılın coşkun tabiatlı tarikatlarından biri olan gülşeniliğe mensup idiler. Nitekim Gazavatname'de gazanın öneminden, bir başka ifade ile gazileri gazaya hazırlayan şairin konumundan bahs eden yüzlerce beyit vardır. Mesela,

Yöneldi fi sebîlillâh gazâyâ
Tevekkül kıldı cân ile hudâyâ
Ne cân endîşesi ne nân ümîdi
İki âlemde bir cânân ümîdi
Zihî âşık zihî gâzî-i sâdık
Bu gâzîdür olan didâra lâyük
Gel iy gâzî bu fâniden güzer kıl
Hemân evvel kademde terk-i ser kıl (Baymak 1998: 114)

beyitleri böyledir. Yani daha önce ifade edilmeye çalışıldığı gibi akıncı beyinin yanındaki şair, bezmin değil, rezmin şairidir. O, savaşı ve savaşçıyı ululayan, onu ruhen besleyen, gaza ve şehadetin ne kadar önemli olduğunu yarın gazaya çıkacak olan gaziye nakleden şairdir. Bu yüzdendir ki akıncıların da şairlere ihtiyacı vardı ve yine bu yüzden yanlarında onları akına teşvik edecek şairler barındırmışlardı. Buna bir hususu daha eklemek gerekir ki özellikle beylerin gerçekleştirdikleri akınları daha geniş kitlelere anlatmak açısından da şairlere ihtiyaç duyulmaktaydı.

16. yüzyıl Rumelili şairlerin divanları gözden geçirildiğinde akına ve akıncılara ait epeyce malzeme bulunmaktadır. Bu şairlerden bir kısmının hangi beyin maiyetinde bulunduğunu da kaynaklar bize belirtiyor. Bu açıdan kültür ve edebiyat tarihimize en çok katkıda bulunan beylerin başında Evrenosoğulları gelmektedir. İlahî'den başka Vardar Yenicesi'nde yetişen pek çok şair de onların maiyetinde bulunmuştur. Bu şairlerden Hayretî (ö. 1535), divanında özellikle Evrenosoğulları'ndan Abdî Bey'e bir kaside sunmuş, bununla da yetinmeyerek ayrıca bir muhammes methiye ile yine aynı kişiyi övmüştür. Kırk dört beyitlik kasidesinde şair, şiirine bir mizansenle başlar: Bir gece sayısız belalarıyla nasıl başa çıkacağıının hesabını yapan ça-

resiz şairin karşısına akıllı bir ihtiyar çıkar ve Abdî Bey'e sığınmasını ister. Sonra da şaire uzun uzun Bey'in yiğitliği, vakarı, cömertliği, bu konulardaki şöhreti, himmet ve nusret sahibi oluşu anlatılır. Muhammes ise adeta baştan başa bir alkış ve ululama şiiridir. Vardar Yeniceci şairlere çok yakışan samimi ve yiğit eda, bu şiirin en önemli özelliğidir (Çavuşoğlu 1981: 42).

Evrenosoğulları ile alakalı dikkate değer bir kaside kaleme alan şairlerden biri de Usûlî'dir (ö. 1538). O da Vardar Yenicesi'nde doğmuş ve Evrenosoğulları'nın alakasını görmüş bir şairdir. Kırk dokuz beyitlik kasidesi yine Abdî Bey'e adanmıştır. Nesib bölümü bahariyye olan bu kasidesinde şair, Abdî Bey'i özellikle cömertlik ve adilliğini ön plana çıkararak över. 16. yüzyıl şairlerinin göğe çıkardıkları ve ailenin övüncü olan Abdî Bey, 1534'ten sonra vefat etmiştir.

Evrenosoğulları'ndan sonra Mihaloğulları da şairlere kol kanat geren akıncı ailelerindedir. Sûzî dışında Nihâli Cafer Çelebi (ö. 1542) de onların maiyetinde bulunan şairlerden biridir. Plevne'de Mihaloğulları ailesinin yaptırdığı medresede müderris olmuş, bu görevde iken beye musahiplik de yapmıştır. Daha sonra Galata kadısı oldu. İçki düşkününü olan Nihâli, bir ara Mehmet Bey'e akının yasaklanmasını kendisiyle birleştirerek şöyle eleştirmiştir:

Mihaloğlu'na uçta sancak verip uç işleme diyü yasak etmek, bana Galata'yı virüp şarap içme dimeğe benzer (Levent 1956: 196).

Bir ara Yavuz Sultan Selim'in huzuruna kabul edilen Muammâyî Ali de Mihailli, Turhanlı ve Yahyalı Beylerinin maiyetinde bulunmuştur.

Yukarıda sözü edilen şairlerden Hayretî, Yahyalıların yanında da bulunmuş olmalı ki onlar hakkında yazdığı bir murabba'da hem mükerrer mısra olarak

Câna başa kalmazuz âlemde Yahyâlularuz

ifadesini kullanmış hem de biz zamirini şiirine redif yaparak kendini de bu ocağın mensuplarından biri saymış, ya da bizzat akıncı ile kendini özdeşleştirmişti.

Feyzî adlı bir şairin de Mitrovitsa'da Bayram Beg adlı bir yöneticiye musahiplik yaptığı kaynaklarda belirtilmiştir (İsen 1994: 259). Bu beylerden bir kısmı ayrı zamanda şairdir. Bunlardan biri olan Yahyalılardan Mehmed Bey, şiirde Vusûlî mahlasını kullanıyordu. Kaynaklar onun her iki konumunu da şu ifadelerle dile getiriyorlar:

Yahyalı beglerinden nâm-ı şerîfi Mehemmed ümerâ-yı mücâhidîn miyânında nâmı sermed ve lutf u kerem ü sehâ vü hinem tarıkında büzürkvâr-ı ser-âmed bir emîr-i nâmdâr ve dilîr-i gazâ-girdâr idi. Dâimü'l-evkât kapusunda üç dört yüz âlem eksik olmazdı. İçlerinden beş on nefer şâir bulunmamasını câiz görmezdi. Ya'ni muttasıl ragbeti hünerverlere ve ülfeti ma'rifetle nâmverelere masrûf idi. Dem olurdu mevcûdın bahşîşle hebâ ve egninde vü hazînesinde bulunan câmeleri bahş idüp uryân ü bîkabâ kalurdu... Mükemmel dîvanları var idügi ıyândur. Belki sâhib-dîvan olmaları iki cihetden ma'lûm-ı ıyândur (İsen 1994: 259).

Mihaloğullarından Ahmed Bey de şairdi.

Sanat, insanın tabii ihtiyaçları karşılandıktan sonra yakından ilgilenebileceği bir alandır. Bu yüzdendir ki telif ücreti dediğimiz ve ancak yakın dönemlerde kısmen uygulamaya konulan hak edişler gündeme gelinceye kadar sanat ve sanatçılar ancak toplumun varlıklı kesimlerinin çevresinde tutunabilmişlerdir. Bu alaka doğu ve batıda aynıdır. Yöneticiler sanatçıları, kendi yapıp ettiklerini hem çağdaşlarına hem de çağlar ötesine anlatıp tanıttacak isimler, adlarını ölümsüzleştirecek unsurlar olarak görürken, bulunduğu konum gereği hem çağına söyleyecek sözü olan hem de bunu -tıpkı saltanat mensubu gibi- gelecek nesillere de iletebilme gayreti içindeki sanatçı, saltanat sayesinde sanatını icra edebileceği bir ortam bulabilmek umuduyla devlet yöneticilerine yaklaşmış, böylece sözünü etmeye çalıştığımız ilişki ortaya çıkmıştır. Ama burada ihtiyaç, bu ilişkinin konumunu da belirleyen çok önemli bir öğedir. Bu bağlamda sanatla ilgisiz gibi görünen akıncılık da özellikle Rumeli'de pek çok sanatçının desteklenmesine vesile olmuş, yine bu yüzdendir ki bu toprakların fethedildiği yıllardan itibaren akıncılığın bitişine, yani 16. yüzyıl sonuna kadar yöredeki canlı kültür sanat hayatında akıncılığın ciddi katkıları olmuştur. Bunu akıncılığın çökmesiyle birlikte yörede şair sayısının azalmasından anlıyoruz. Rumeli'deki boy veren klasik Türk edebiyatının dilinin diğer yörelere göre sade oluşunun sebeplerinden biri de akıncılar çevresindeki şairlerdir dense mübalağa edilmiş sayılmaz. Çünkü daha az eğitilmiş ve hayatları büyük ölçüde harekete dayalı gazilere yönelik bu rezm edebiyatının dili, elbette biraz daha sade olacaktı.

Kaynaklar

- Basar, F. (1995) Evrenosoğulları, *İslam Ansiklopedisi* 11, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 539-541.
- Baymak, O. (haz.) (1998) *Sûzî Çelebi*, Prizren: Bay Yay.
- Çavuşoğlu, M. (haz.) (1981) *Hayretî Divanı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- İpekten, H. (1996) *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, İstanbul: MEB Yay.
- İsen, M. (1992) *Usûlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, M. (1994) *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- İsen, M. (1997) *Ötelerden Bir Ses*, Ankara: Akçağ Yay.
- Kılıç, F. (haz.) (1994) *Aşık Çelebi, Meşairü's-Şuarâ*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. [Basılmamış Doktora Tezi]
- Levent, A. S. (1956) *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Ankara: TTK Yay.
- Öztuna, Y. (1996) *Devletler ve Hanedanlar 2*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Tanpınar, A. H. (1985) *19. Asır Türk Edebiyatı*, İstanbul: Çağlayan Yay.